

Prof.zw. Grażyna Korpala
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademii Sztuk Pięknych im J. Matejki w Krakowie
emeritus

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Konopko

pt. *Cztery Reliefowe malowidła w stylu chińskim z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie - Interdyscyplinarne badania oraz konserwacja dzieł z pogranicza sztuk i kultur*

Promotor pracy prof. dr hab. Marzenna Ciechańska, promotor pomocniczy adi. dr Monika Stachurska

Praca sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja i restauracja dzieł sztuki na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie

Praca doktorska mgr Anny Konopko jest zwięźczeniem kilkuletnich analiz i skomplikowanej realizacji konserwatorskiej jednego z czterech reliefowych polichromowanych paneli ściennych w stylu chińskim z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Jest pierwszą próbą opracowania zagadnienia konserwacji chińskich reliefowych paneli wykonanych z materiałów pochodzenia organicznego. Prezentowana dysertacja stanowi bazę dla kontynuacji prac konserwatorskich pozostałych elementów wystroju niezachowanego Gabinetu Chińskiego. Badania jak i prace konserwatorskie zostały podjęte z inicjatywy Muzeum w ramach szeroko zakrojonego projektu - poddania konserwacji oraz ekspozycji kolejnych zachowanych elementów wystroju Gabinetu I, zdemontowanych w latach 1955, 1956 i przechowywanych w magazynach muzealnych. Anna Konopko słusznie podkreśla, że ocalały bez mała w komplecie wystrój gabinetu, wpisujący się w modę w Europie XVIII i XIX wieku pokoje chińskie jest, pomijając łańcucki Apartament Chiński, jedynym zachowanym wystrojem tego typu w Polsce. Cztery wybrane obiekty będące przedmiotem recenzowanej pracy doktorskiej są pod względem formy i technologii jednorodne i odbiegają od pozostałych 56 dekoracyjnych elementów wykonanych na papierze. Reliefowe malowidła umieszczone na jedwabnym podłożu, przedstawiają sceny figuralne. Postacie chińczyków drzewa i elementy architektury wykonane z tektury tworzą trójwymiarową formę pokrytą malowaną tkaniną.

Wymienione obiekty pt.: *Świątynia*, *Scena rodzajowa*, *Scena na tle altany ogrodowej* i *Architektura z mostem*, nie były wcześniej poddane szczegółowym badaniom, nie były również wymienione w inwentarzach, poza notatką w zachowanym kontrakcie z 1821 roku. Prowadzone przez Doktorantkę analizy miały na celu określić ich pochodzenie, stylistykę, ikonografię, datowanie, jak również technikę i technologię wykonania, późniejsze przekształcenia i nawarstwienia, a także wyjaśnić nierozpoznaną historię wystroju Gabinetu I. Unikatowość malowideł była impulsem do szeroko zakrojonych prac badawczych prowadzonych z uwzględnieniem wszystkich kontekstów związanych z wybranymi obiektami. Tak zakrojone badania stanowiły bazę dla realizacji drugiej części projektu tj. konserwacji jednego z spośród czterech pozostałych reliefowych malowideł. Wybór padł na malowidło pt. *Architektura z mostem*. Trwające cztery lata poszukiwania analogicznych reliefowych malowideł, wykonanych w podobnej technice, nie przyniosły oczekiwanych rezultatów.

W tej sytuacji Doktorantka w oparciu o własne studia, doświadczenia i uzyskaną wiedzę opracowała autorską metodykę prac tak badawczych, jak i konserwatorsko-wykonawczych. Wymagało to nie tylko drobiazgowego studiowania przekazów archiwalnych (np. zwłaszcza

dokumentów z lat 1780-1821), ale także odniesienia się i zarazem uporządkowania nazewnictwa w odniesieniu do wilanowskich malowideł. Dodatkową trudność sprawiała terminologia dotycząca przedmiotów na styku wschodu i zachodu co nie ułatwiało poszukiwań. Autorka metodycznie porządkuje powyższe problemy wyjaśniając przyjęte określenia, a także przyjętą chronologię w opisywaniu zjawisk kulturowych czy artystycznych. Osobnym zagadnieniem były poszukiwania podobnych reliefowych paneli. Wymagało to od Autorki w pierwszej kolejności, wyjaśnienia zagadnień technologicznych i technicznych badanych malowideł. W tym kontekście przeprowadziła analizę wystroju ścian Gabinetu Chińskiego I w odniesieniu do historii Pokojów Chińskich Stanisława Kostki Potockiego.

Kolejno badane malowidła wilanowskie odnosi do obić ściennych i reliefowych malowideł produkowanych w systemie kantońskim. Jak podkreśla Autorka wiele informacji dotyczących proveniencji czy datowania zostało oparte na podstawie porównania z obiektami o przybliżonej ikonografii czy częściowo podobnym sposobie wykonania. Mając świadomość ograniczenia i słabości przykładów zebrała w miarę możliwości odpowiednią ilość „poszlakowych” dowodów, które pozwoliły na postawienie hipotezy chińskiego pochodzenia malowidła z Gabinetu I datowanego przypuszczalnie wcześniej niż XIX wiek. W tej sytuacji przywołanie pogłębionej wiedzy dotyczącej funkcjonowania zakładów rzemieślniczych w Kantonie w porcie czy na dworze cesarskim, zwłaszcza organizacja produkcji warsztatowej figuralnych obić ściennych w systemie handlowym jest jak najbardziej uzasadnione. Cenne dla tematu są poruszone zagadnienia dotyczące imitacji i naśladownictwa chińskiej sztuki oraz problemy związane z redystrybucją, kolekcjonowaniem, a także adaptacją chińskich eksportowych malowideł i obić ściennych. Osadzenie obiektu w tak szerokim kontekście historycznym i ekonomicznym drugiej połowy XVIII i początków XIX wieku w Chinach, Europie oraz Polsce ujętym w dwu pierwszych częściach dysertacji jest niekwestionowanym poparciem dla stawionych przez Autorkę hipotez.

Należy także podkreślić cenne w tym temacie podjęcie wątku pod kątem estetycznym, społecznym i antropologicznym. Również przybliżenie postaci hrabiego Stanisława Kostki Potockiego człowieka światowego o artystycznych zamiłowaniach, kolekcjonera mającego szerokie koneksje interesująco poszerza dociekania Doktorantki. Na marginesie muszą przyznać, pomijając wartość naukową poruszonych zagadnień, że recenzowany tekst wciąga czytającego swoją wielowątkową narracją. W tym miejscu należy zaznaczyć, że jest to pionierskie opracowanie naukowo-badawcze zabytków sztuki zdobniczej typu *chinoiserie*.

Wieloaspektowe i interdyscyplinarne podejście do realizowanego tematu, a także formułowanie hipotez w oparciu o zdobyte przesłanki pokazało, że Anna Konopko nie pominęła żadnego istotnego wątku przybliżającego odpowiedź na postawione w dysertacji pytania i przygotowała solidny fundament dla kolejnego etapu prac konserwatorskich wybranego wilanowskiego malowidła reliefowego. W tym miejscu należy zaznaczyć, że jest to pionierskie konserwatorskie opracowanie naukowo-badawcze zabytków sztuki zdobniczej typu *chinoiserie*.

Brak naukowych opracowań technologiczno-technicznych, uboga literatura dotycząca podobnych reliefowych aplikowanych malowideł sprawiło, że ratowanie tak delikatnej materii wraz z późniejszymi nawarstwieniami wymagało wielu prób, konsultacji, w rezultacie konieczności opracowania autorskiej metodyki badań i programu konserwatorskiego opisanego w trzeciej części pracy. Należy zaznaczyć, że prowadzone badania mikroskopowe, mikrochemiczne jak i instrumentalne w większości wypadków utrudniała kruchość i rozmiar badanej materii, także w znacznym stopniu ograniczająca pobranie materiału badawczego.

Część III w całości jest poświęcona zagadnieniom konserwatorskim zespołu reliefowego malowideł Gabinetu chińskiego. Doktorantka prezentuje skomplikowany wachlarz problemów konserwatorskich związanych z stanem zachowania, wrażliwych na zewnętrzne czynniki, zwłaszcza wilgotność i działania mechaniczne, materiałów. Zniszczenia wynikające

z połączenia materiałów o odmiennych właściwościach fizykochemicznych, jak papier, tkanina spoiwo malarskie, budujące wybrane malowidło *Architektura z mostem*, jak i trzy pozostałe, spowodowały nieodwracalne zmiany. Również usunięcie ich z pierwotnego podłoża oraz kolejne przemaalowania wymusiły w pracach konserwatorskich zachowanie eklektycznego charakteru dekoracji. Jak słusznie podkreśla Autorka delikatność materiałów była priorytetem niejednokrotnie ograniczającym zakres działań konserwatorskich przy wybranym malowidle. Trudne zabiegi techniczne związane z oczyszczeniem podklejeniem, dublżem, usunięciem wszelakich deformacji, wymagały niejednokrotnie opracowania indywidualnej metody postępowania łączącej równolegle dwie czynności, wykraczającej poza przyjęte klasyczne postępowanie konserwatorskie. Doktorantka zrezygnowała także z rekonstrukcji zachowując obecną formę dekoracji przy równoczesnym zabezpieczeniu śladów utraconych aplikacji. Wprowadzone delikatne retusze nadały całości efekt scalenia i harmonijnego estetycznego odbioru. W oparciu o starannie przygotowany przekaz dokumentacyjny mogę jedynie podziwiać uzyskany efekt.

Nieodwracalnie wyrwane z pierwotnego kontekstu malowidło *Architektura z mostem*, funkcjonujące dzisiaj jako obiekt muzealny, dzięki wykonanej konserwacji w formie *paneaux* gotowe do ekspozycji w dawnej oprawie boazeryjnej zostało wystawione w gablocie przed pokojami chińskimi, częściowo przywołując klimat swojego pierwotnego otoczenia.

Reasumując należy jeszcze raz podkreślić, że opracowanie metodyki przeprowadzonych badań i realizacja autorskiego programu konserwatorskiego malowidła *Architektura z mostem*, stanowi cenny materiał dla kolejnych prac przy trzech pozostałych malowidłach.

Budzi uznanie to co jest istotą konserwowanej dekoracji, zachowanie klimatu dalekowschodniego pochodzenia dzieła przy równoczesnym utrzymaniu międzykulturowego charakteru, wynikającego z jego przeznaczenia i dostosowania do ówczesnych wymogów rynku europejskiego. Wykonana konserwacja jest przede wszystkim doskonałym potwierdzeniem wyników autorskich analiz i przemyśleń, zawartych w dysertacji. Doktorantka z powodzeniem porusza się w szeroko pojętym zakresie badań interdyscyplinarnych, równocześnie zachowując dystans do zebranych informacji i analiz dotyczących częściowo podobnych obiektów.

Dobór metod badawczych, sposób przedstawienia wyników, krytyczna analiza i umiejętność ich interpretacji w odniesieniu do zdobytych informacji, a także jasność i poprawność wniosków bardzo dobrze świadczą o intelektualnych i artystycznych możliwościach Doktorantki. Również rezultaty przeprowadzonych prac konserwatorskich nie zaskakują w świetle osiągnięć naukowych oraz realizacji konserwatorskich i artystycznych Autorki dokonanych w stosunkowo krótkim czasie co mogłam odczytać w załączonej dokumentacji.

Praca doktorska prezentowana jest w dwóch tomach. Tom pierwszy liczy 371 stron: zawiera 297 ilustracji, 6 tabel. Do obszernie cytowanej bibliografii 269 pozycji dodano wydzieloną część (52 pozycje) określoną jako *Literatura i źródła*. W tym punkcie mam drobną uwagę dotyczącą użycia sformułowania *Literatura i źródła*, jakkolwiek Autorka na str. 45 wyjaśnia, że jest to dodatkowa literatura to jednak wydzielenie cytowanych pozycji nie wydaje się konieczne, w przeciwieństwie do źródeł, czy braku wydzielenia cytowanych słowników - co sugeruję. Drugi tom zawiera dokumentację prac badawczych oraz starannie i szczegółowo opracowaną dokumentację prac konserwatorsko-restauratorskich. Podkreślenia wymaga bardzo dobrze przygotowany bogaty materiał ilustracyjny. Z obowiązku recenzenta zwracam uwagę, iż w otrzymanym do recenzji wydruku komputerowym w spisie treści brakuje oznaczenia kolejnych części pracy w przeciwieństwie do redakcji tekstu.

W ocenie teoretycznej pracy zgodność treści z tytułem, zakres oraz trafność rozwiązań jak również dobór wykorzystanych źródeł oceniam wysoko. Powyższa ocena dotyczy także strony formalnej pracy, języka i materiału dokumentacyjnego.

Konkluzja

Intelektualna, badawcza i artystyczna wartość przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zmianami) i wnioskuję do Szanownej Rady Dyscypliny Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie o dopuszczenie **mgr Anny Konopko** do dalszych etapów w przewodzie doktorskim w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Kraków 30.08.2023

Grażyna Korpala